

Efter sonens självmord: En kamp för mänskligare psykvård

TORHAMN

För två år sedan, vid ungefär den här tiden, drabbades Ann-Marie och Tord Karlsson i Torhamn av det ofattbara.

Deras son Ellert, 47, tog sitt liv. Nu kämpar de för att förbättra psykvården.

Behandlingen av Ellert präglades av både inkompetens och brist på empati. Det som hände honom kan hända vem som helst, varsohelst i Sverige. Därför måste psykiatri förändras, säger mamma Ann-Marie.

Sydöstran träffar henne och maken Tord hemma i Torhamn. Här har paret skapat en underbar plats för barn och barnbarn i den ombyggda sommarstugan vid havet.

Vi välkomnas av en sjuårig labrador som är Ann-Maries ständiga följeslagare på långa strandpromenader.

Trodde han var säker

Jag var ute och gick när jag fick samtalet från behandlingshemmet i Skåne där vi lämnat Ellert föregående kväll. Vi trodde att han äntligen var trygg efter skräckfyllda dygn då han drabbades av en svår psykos och irrade runt i Växjö. Men under de tidiga morgontimmarna hade Ellert tagit sitt liv. Jag skrek. Det värsta som kan hända hade hänt.

Ann-Marie Karlsson berättar Ellerts historia. Hennes make håller sig lite vid sidan om.

Jag har utsetts till talesperson för familjen, såväl för hans tre bröder och deras familjer som för hans egen hustru och tre barn. Vi har gemensamt beslutat att vara helt öppna med det som hände. Det är därför vi skapat en hemsida på nätet där alla journaler, anmälningar och beslut publicerats i sin helhet.

Känner igen sig

Ellerts öde har uppmärksammats i hela landet och jag har fått många mejl. Jag är engagerad i styrelsen för SPES i Blekinge. Även om Ellert tillhörde Kronobergs län har jag förstått att även många efterlevande i Blekinge känner igen sig och vill se en förändring av psykiatri.

På ett bord står ett fotografi av den högt avhållne familjepappan, sonen och brodern Ellert Tordsson. Han är 45 år på bilden, men ser mycket yngre ut. Ann-Marie berättar om en beskyddande och omtänksam storebror, en busig och glad

"Behandlingen av Ellert präglades av både inkompetens och brist på empati. Det som hände honom kan hända vem som helst, varsohelst i Sverige. Därför måste psykiatri förändras."

SVÄRT – Som anhörig känner man sig som en gisslan. Vi ville inte säga något som kränkte Ellert, vi ville inte göra något mot hans vilja. Men på så sätt gick tiden och sedan blev det försent, säger Ann-Marie Karlsson vars son Ellert tog

pojke, en äventyrlig ung man som liftade till Frankrike ensam för att jobba på en vingård, en man som i 20-årsåldern fann och gifte sig med sin stora kärlek Sara, blev pappa till tre barn och som karriärmässig – som filmare och fotograf – hade en lysande framtid.

Beskyddande

Han var social och omtyckt och hade lätt för sig. Han var något av en skådespelare – så många skratt vi haft ihop. Så här i efterhand kan jag se tecken på att han kanske var för beskyddande, även som liten. Han oroadde sig för sådant som

kunde hända, att något skulle hända hans familj och även att han själv skulle drabbas av sjukdom. Han sökte själv på nätet och tyckte att diagnosen för GAD-personlighet stämde in på honom. Den som lider av GAD har förväntansångest, man förväntar sig allt hemskt som kan hända och det skapar svår oro.

2008 började den närmaste familjen märka att det inte stod riktigt väl till med Ellert. Trots att han hade ett harmoniskt liv, ett bra jobb och god ekonomisk greps han av ångest, en ångest som växte.

Till en början ville han inte söka hjälp. Han var rädd för att

bli beroende av mediciner. Men till sist gick han med på att träffa läkare och få medicin. Våren 2010 förvärrades allt, trots terapi och insättning av bland annat antidepressiva mediciner.

Hans beteende förändrades, han var orolig och rörde sig i vad vi förstått efteråt i gränslandet till en psykos.

Hypermanisk

Familjen slets mellan hopp och förtvivlan när Ellerts tillstånd pendlade från lugn och normal till hypermanisk och angestfylld.

Till sist blev situationen ohåll-

"Hans beteende förändrades, han var orolig och rörde sig i vad vi förstått efteråt i gränslandet till en psykos."

bar, den 25 april följde föräldrarna med Ellert till psykiatri i Växjö.

Mötet med läkaren där var obegripligt. Nu var Ellert lugn, nästan sitt vanliga jag. Han sa att han kände oro och ångest

"Vi mötte fantastiska läkare och vårdpersonal, men vi mötte också de som helt saknade empati och förmåga att se och lyssna. Efteråt har flera läkare fått mycket skarp kritik av Socialstyrelsen, men de fortsätter ändå jobba som förut."

att ta sitt liv. Psykiatrien begär så kallad handräddning av polis, man försöker spåra Ellert utan att lyckas. Efter sex fasanfulla timmar är Ellert sig själv igen och han ringer och säger att han ger upp bara inte polis kopplas in eller att det blir tvångsvård. Jourhavande läkare på Sankt Sigfrids Sjukhus i Växjö avbryter handräddningen enbart genom ett telefonsamtal med Ellert. Detta har också kritiserats av Socialstyrelsen.

Privat behandlingshem

Den helgen var han här hemma hos oss i Torhamn. Här växte han upp och han älskade de här omgivningarna. Vi var ute och gick nere vid havet och pratade, minns Ann-Marie.

Men ångesten byggs upp på nytt. Ellert ringer till psykiatrien men får veta att han ska återkomma under kontorstid på måndagen. Till sist får man kontakt med ett behandlingshem, ett privat i Skåne som är beredd att ta emot honom med en gång. Måndagen den 31 maj lämnar föräldrarna honom i Höör i trygg förvisning om att deras son äntligen får hjälp.

Hav sju nästa morgon hittas Ellert döende och hans liv går inte att rädda. Han har begått självmord. Innan han drar sitt sista andetag och somnar in säger han till vårdaren att han älskar sin fru och sina barn.

Tappades bort

Hur kunde det ske? Behandlingen av Ellert innehåller så otroligt många brister och misstag, det var bland annat journaler som kom bort, inte blev lästa. Vid flera tillfällen satt vi, hans föräldrar, med vid samtalen med läkarna men ändå gick man på Ellerts ord. Och han var så rädd för att bli tvångsomhändertagen. Vi mötte fantastiska läkare och vårdpersonal, men vi mötte också de som helt saknade empati och förmåga att se och lyssna. Efteråt har flera läkare fått mycket skarp kritik av Socialstyrelsen, men de fortsätter ändå jobba som förut.

Ann-Marie Karlsson tänker inte sluta kämpa för en mer medmänsklig psykiatri och enligt henne handlar det inte bara om resurser.

Jag är så trött på de som skyller på det. Det handlar om

att ha läkare som bryr sig, som engagerar sig. Jag önskar att man på läkarutbildningen tar lika stor hänsyn till de personliga egenskaperna som betygspoäng. Ska du jobba med människor i nöd och underläge så måste du tycka om människor och ha känslor för dem.

Ann-Marie är också trött på att höra frasen: det är lätt att veta med facit i hand.

Så uttrycker man väl sig inte när det handlar om andra sjukdomar! De som jobbar inom psykiatri måste se och förstå när de möter en människa som är så sjuk som Ellert var. Med en ofattbar styrka tänker Ann-Marie fortsätta göra det som Ellert egentligen inte ville: berätta allt så att det inte händer igen.

Som en gisslan

Som anhörig känner man sig som en gisslan. Vi ville inte säga något som kränkte Ellert, vi ville inte göra något mot hans vilja. Men på så sätt gick tiden och sedan blev det försent.

Okunskapen bland omgivningen är också något som efterlevande får kämpa med. De ha fått höra "han har det bättre där han är nu" eller "ni har i alla fall tre barn till". Ann-Maries råd är:

Försök inte att trösta, det finns ingen tröst att ge. Men du kan finnas där och lyssna. En klapp på axeln, en kram kan betyda mycket. En del är rädda för att säga något för att det river upp sår. Men det värsta har redan hänt, det kan inte bli värre. Var inte rädd för tårarna. Fråga gärna hur man mår. Var inte rädd för att nämna den döde vid namn. Det är viktigt för anhöriga att den som är död inte glöms bort. Det är skönt att kunna prata om egenskaper, händelser, skämta och kunna skratta åt minnena.

LOTTIE HÅKANSSON
I ett tillfälle som Sydöstran 2012
046533 46 05

Ordlista

SPES (som på latin betyder HOPP) är ett riksförbund för anhöriga och närstående till någon som tagit sitt liv. Föreningen vill öka kunskapen om suicid som ett samhälls- och folkhälso-problem samt motverka fördomar och tabuförställningar.

GAD (generellt ångestsyndrom) innebär att en person ställan eller aldrig kan kontrollera sin oro och ångstan. Det påverkar hela tillvaron för den drabbade.

LPT (igen om psykiatrisk tvångsvård) kan användas när det finns ett mycket stort och akut behov av psykiatrisk vård och patienten motsätter sig det.

I morgon i Sydöstran:

Ingrid Nyttén, chef läkare inom psykiatri: "När någon tar sitt liv är det både en sorg och ett misslyckande för oss som försökt hjälpa patienten."

FAKTA

20 begår självmord i Blekinge varje år

I Blekinge begår cirka **20** personer självmord per år.

I Sverige tar cirka **1100** personer sitt liv varje år.

Ungefär hälften av dem hade haft kontakt med hälso- och sjukvården under sin sista månad i livet. I många fall hade förebyggande vårdinsatser kunnat förhindra självmordet, konstaterar Socialstyrelsen.

I utredningar av självmord som skett i anslutning till vården har Socialstyrelsen uppmärksammat olika brister i rutiner och omhändertagande.

Bristerna gäller bland annat:
✓ Bedömningen av patienters självmordsbenägenhet.
✓ Samverkan och informationsöverföring mellan patientens olika vårdgivare.
✓ Kommunikationen med patienten och de anhöriga.
✓ Kompetensen hos den personal som ger vård och behandling till patienter med självmordstankar.

Haverikommission?

Ett förslag diskuteras just nu om ett slags haverikommission för att utreda varje självmord.

Om varningssignaler:

Så här säger Ann-Marie: Känslan av skuld som drabbar oss anhöriga vid självmord är svår att bära. För visst finns det varningssignaler som vi inte kunde eller inte vågade uppfatta. Tanken att Ellert skulle ta sitt liv fanns inte hos oss. Inte ens efter det att han hade hotat att ta sitt liv. Vi frågade honom dagen efter om han verkligen menade det och då sa han efter en lång tvekan Nej! Och det köpte vi. Det är rätt att fråga och gå emot den sjukens önskan att inte berätta för någon. Kontakta läkaren och berätta din version även om den sjuke inte vill.

Vill du veta mer?

✓ Gå in på www.tillminneavellert.se
✓ www.spes.se
✓ www.vardguiden.se
✓ Karolinska institutet: Nationellt centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa, NASP

Behöver du prata med någon?

✓ www.jourhavande-medmanniska.com
✓ Ring jourhavande präst 112
✓ Nationella hjälplinjen: 020-22 00 60
✓ Jourhavande kompis: 020-222 444
✓ BRIS: www.bris.se